

ОЧИҚ ДАЛАДА ТОМАТ ЎСИМЛИГИНИ ОРГАНИК ЎҒИТЛАР ҲИСОБИГА ЕТИШТИРИШ

Ганиева Севара Абдусаломовна

ganiyevasevara74@gmail.com

Шароф Рашидов номидаги Самарқанд Давлат

Унверситети Агробиотехнологиялар ва озиқ – овқат хавфсизлиги

институту магистранти.

АННОТАЦИЯ. Ушбу мақолада очиқ далада тоmat ўсимлигининг ўсиши, ривожланиши ва ҳосилдорлигига биоғумус ва гўнг органик ўғитлар таъсирини ўрганиш натижалари баён этилган.

Калит сўзлар: тоmat ўсимлиги кўчати, биоғумус, гўнг, органик ўғит, ўсиш, ривожланиш, ҳосилдорлик ва озиқ-овқат хавфсизлиги .

КИРИШ.

Айни пайтда ҳар қандай мамлакат аҳолисининг 80-90 фоизида саломатлик кўрсаткичлари бўйича меъёрдан оғиш кузатилади. Бунинг муҳим сабабларидан бири – юзага келган овқатланиш тизими ҳисобланади. Аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламига мансуб, шунингдек соғлом овқатланиш тарзига риоя қилмайдиган инсонларда кўплаб витаминлар, минерал тузлар, антиоксидантлар ва бошқа биологик фаол моддалар етишмаслиги аниқланмоқда. Миллат саломатлиги инсоннинг овқатланиши ва истеъмол қилаётган маҳсулот сифати ва хавфсизлик кўрсаткичлари меъёрларига боғлиқлиги ҳисобга олинган ҳолда, аҳолининг соғлом овқатланишини таъминлашга давлат сиёсати даражасида эътибор қаратилади.

Сўнгги йилларда экологик хавфсизлик ва озиқ-овқат сифатига бўлган қизиқиш ортиб бораётгани бутун дунёда органик деҳқончилик секторининг кенгайишига олиб келди. Европада Испания, Италия ва Франция энг йирик www.pedagoglar.org

органик қишлоқ хўжалиги ерларига эга мамлакатлардир.

Ўзбекистонда сабзавот экинлари ичида томат ўсимлиги энг кўп экилади.

Ушбу илмий тадқиқот иши орқали кам ҳаражат қилиб, турли хил қиммат, лекин инсон саломатлиги учун зарарли бўлган кимёвий дориларсиз, зараркунандаларсиз оддий усулларда экологик тоза ва арзон томат ўсимлиги етиштиришни мақсад қилганмиз.

Президентимиз ташаббуси билан кейинги пайтда пахта ва ғалла майдонлари қисқартирилиб, мева-сабзавотчиликни ривожлантиришга жиддий эътибор қаратилаётгани бу масаланинг нечоғли долзарблигини кўрсатиб турибди.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ, МЕТОДОЛОГИЯСИ ВА НАТИЖАЛАРИ

Ўзбекистонда сабзавот экинлари ичида оммабоп ва кенг тарқалгани томат ўсимлиги бўлиб, майдони ва ялпи ҳосили бўйича биринчи ўринда туради. Сабзавот экинлар умумий майдонининг 35-38% ини томат ўсимлиги ташкил этади.

Томат ўсимлиги иссиқсевар ўсимлик. Унинг уруғи 10-12⁰С ҳароратда уна бошлайди. Ўсимликнинг нормал ўсиб ривожланиши учун ҳарорат 25⁰С атрофида бўлиши керак. Ҳарорат 15⁰С дан пасайганда кўпчилик навларнинг гуллаши тўхтаб, ҳарорат 10⁰С дан пасайиб кетганда эса вегетатив органлар ҳам ўсишдан тўхтайдди. Ҳарорат -0,5⁰С га пасайса томат ўсимлиги гулларига ҳалокатли таъсир кўрсатади – меваларда совуқ урган доғлар пайдо бўлади. Ҳарорат -1-2⁰С тушса ўсимликлар бутунлай нобуд бўлади. Томат ўсимлигини ҳозирги вақтда яратилган дурагай навлари бундан мустаснодир, чунки улар -34⁰С совуққа бардош бера олади.

Томат ўсимлигининг намга бўлган талаби парваришлаш усулларига боғлиқ. Кўчатдан етиштирилган ва илдиз системаси юзароқ таралган томат ўсимлиги ўсимлиги, бевосита уруғи экиб ўстирилган ва илдиз системаси анча чуқур жойлашган томат ўсимлигига нисбатан намни кўп талаб қилади. Озиқ моддаларга бой, механик таркиби енгил қумоқ, шўрланмаган ҳар хил тупроқ

типлари яроқли. Айниқса, ўтлоқ, ўтлоқ-бўз ва типик бўз тупроқларда томат ўсимлиги яхши ўсади, юқори ҳосилни таъминлайди.

Тадқиқот давомида фойдаланилган органик ўғитлар Колифорния қизил чувалчанги ёрдамида олинган биогумус ва чорва моллари гўнги ёрдамида томат ўсимлигининг озикланиши ва ўсув даврлари мобайнида уларга бўлган талабини аниқлаш бўйича илмий-тадқиқодлар 2023 йилнинг апрел ойининг биринчи ўн кунлигида бошланиб август ойида якунланди. Тажриба Самарқанд тумани бўз тупроқлари шароитида ўтказилди.

Тажриба 4 та вариант 2 такрорликда олиб борилди. Даланинг узунлиги 14 метр эни эса 14 метр, майдони 196 м². Ҳисобга олинadиган майдон 180 м² ва пайкаллар 4 ярусда жойлаштирилди. Ҳар бир пайкалнинг майдони 11,2 м² ни ташкил этди. Гўнг солинган вариантда гўнгнинг меъёри 34 кг, биогумус солинган вариантда биогумус меъёри 11,2 кг ни ташкил этди. Томат ўсимлиги кўчат шаклида экилди ва ҳар бир тажрибалар бўйича таҳлил натижалари ўрганилди.

1-jadval

№	Вариант	Ўсимлик тури
1	ўғитсиз-назорат	томат ўсимлиги
2	гўнг	
3	биогумус	
4	гўнг+ биогумус	

1. Томат ўсимлигининг экилгандан кейинги ҳолати

Биринчи ишлов бериш кўчатлар тутгандан сўнг – 10 кун ўтгач ўтказилди. Кўчатларни чопиқ қилиш яна 12-15 кун ўтгач такрорланди. Ўсув даврида қатор ораларига 6-7 мартагача ишлов берилади. Палаклар бир неча марта пуштага тўғрилаб чиқилади. Ўсув даврида 10-12 мартагача суғорилди.

Ўсув даврида ўсимликларда қуйидаги тадқиқотлар ўтказилди:

Биометрик ўлчаш ишлари:

- 1.Ўсимлик бўйи (см) -модел ўсимликларда ўлчаш орқали
- 2.Новдалар сони
- 3.Барглар сони(дона)
- 4.Ҳосилдорлик с/га – ҳар бир пайкалнинг кузатув қаторларидан ўриб олинган оғирлиги ўлчаниб , гектар ҳисобига айлантирилди.

Фенологик кузатишлар:

- 1.Ғунчалаш ва гул элементларининг пайдо бўлиши
- 2.Ҳосил элементлари пайдо бўла бошлаши
- 3.Ҳосилнинг тўлиқ техник етилиши
- 4.Ҳосилни йиғиштириб олиш

2. Томат ўсимлигининг илк шоналаш ва мева ҳосил қилиш жараёни

Дала тажрибаларини ўтказиш, экиш , экинни парвариш қилиш, ҳосилни йиғиш ва ҳисоблаш, кузатиш, ўлчаш ишлари умум қабул қилинган Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги дала тажрибаларини ўтказиш услублари (ЎзПТИ 2007), тупроқшунослик ва агротехнологиялар илмий-тадқиқод институти услуб ва тавсиялари асосида олиб борилди.

Ҳар бир пайкалга 35 донадан тоmat ўсимлиги кўчати экилди ва www.pedagoglar.org

орасидан 10 та томат ўсимлиги синов ўсимлиги сифатида ажратиб олинди. Ушу 10 та синов ўсимлигида доимий равишда хар 10-15 кун ичида фенологик ва биометрик ўлчаш ишлари олиб борилди.

3. Томат ўсимлигининг ҳосили ва пишиб етилиш жараёни

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш мумкинки, ҳатто энг серҳосил тупроқда ҳам органик ўғитларсиз юқори сифатли томат ўсимлиги ҳосилини олиш мумкин эмас. Ўсимликлар ўсиб ривожланишида мунтазам равишда моддаларни истеъмол қилади. Шунинг учун ўсимликларни озикланиш режими ва меъёрига алоҳида эътибор бериш керак. Томат ўсимлигини очик дала шароитида 4 хил вариантда органик ўғитлар биогумус ва гўнгни қўллаш орқали тажриба ўтазиш натижасида биогумус+гўнг солинган вариант бошқа вариантларга қараганда тез ўсиб ривожланиб, юқори ҳосил ва мазали помидор олинishiга сабаб бўлди.

Фойдаланилган манбалар

1. Сабзавотчилик : услубий қўлланма. Э. Абдуназаров, Қ. Зокиров. - Тошкент : Сомплекх Принт, 2019.

2. М.Х.Диёрова, Т.Э.Остонақулов, Ш.Н.Лутфуллаев. Томат ўсимлиги турли навлари ўсиши, ривожланиши ва ҳосилдорлигининг ўғитлаш меъёрларига боғлиқлиги... ЎЗБЕКИСТОН АГРАР ФАНИ ХАБАРНОМАСИ

1/2022

3 Зуев В.И., Қодирхўжаев О.Қ., Адилов М.М., Ақромов У.И.
Сабзавотчилик ва полизчилик. Тошкент: 2009. – б. 124-135.

4. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида экиш учун тавсия этилган қишлоқ
хўжалик экинлари Давлат реестри. – Тошкент, 2020. – 55

5. ИНТЕРНЕТ САЙТЛАР

www.google.com